

HØJESTERETS DOM

afsagt torsdag den 30. april 2020

Sag BS-39119/2019-HJR
(2. afdeling)

A
(advokat Dorthe Østerby, beskikket)

mod

B
(advokat Thomas Schioldan Sørensen)

I tidligere instanser er afsagt dom af Retten i Randers den 13. juni 2018 (BS 7-720/2017) og af Vestre Landsrets 4. afdeling den 21. maj 2019 (BS-23369/2018-VLR).

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: Poul Dahl Jensen, Jens Peter Christensen, Hanne Schmidt, Lars Hjortnæs og Jens Kruse Mikkelsen.

Sagen er behandlet skriftligt, jf. retsplejelovens § 387.

Påstande

Parterne har gentaget deres påstande.

Retsgrundlag

Forsikringsaftaleloven indeholder i § 105 a og § 105 b bl.a. følgende bestemmelser:

”§ 105 a. Medmindre andet fremgår af omstændighederne, anses som nærmeste pårørende forsikringstagerens ægtefælle, en samlever, der opfylder kravene i stk. 2, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge.

...

§ 105 b. Har forsikringstageren ikke indsat en begunstiget, og skal forsikringssummen udbetales ved forsikringstagerens død, tilfalder forsikringssummen forsikringstagerens nærmeste pårørende, jf. § 105 a. Er der ikke nogen nærmeste pårørende, tilfalder forsikringssummen forsikringstagerens dødsbo."

§ 105 a og § 105 b blev indsat ved lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af bl.a. forsikringsaftaleloven (Begunstigelser i forsikringsordninger og ændringer som følge af arveloven mv.). Bestemmelserne finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter ændringslovens ikrafttræden den 1. januar 2008. Af lovforslagets bemærkninger til § 105 a og § 105 b (Folketingstidende 2006-07, tillæg A, lovforslag nr. L 101 af 6. december 2006, s. 3436-3437) fremgår bl.a.:

"Til § 105 a

Stk. 1 viderefører den gældende § 105, stk. 5, og fastlægger, hvad der skal forstås ved nærmeste pårørende. Som noget nyt foreslås det, at samlevere bliver omfattet af begrebet "nærmeste pårørende", og at samleveren i rækkefølgen sidestilles med ægtefællen. Der er alene tale om en fortolkningsregel, og andet kan derfor fremgå af omstændighederne.

...

Til § 105 b

I stk. 1, 1. pkt., fastslås det, at en forsikringssum, der skal udbetales ved forsikringstagerens død, skal tilfalde nærmeste pårørende, hvis der ikke er indsat en begunstiget. Bestemmelsen lovfæster, hvad der i dag må anses for det praktiske udgangspunkt, fordi mange forsikringer indeholder en standardbegunstigelsesklausul, hvorefter nærmeste pårørende indsættes.

Bestemmelsen indebærer for så vidt en styrkelse af den beskyttelse over for kreditorerne, som begunstigelsesinstituttet bl.a. bygger på, idet forsikringssummen nu vil tilfalde forsikringstagerens ægtefælle, samlever, børn eller arvinger i den nævnte rækkefølge."

Som det fremgår, er forsikringsaftalelovens § 105 a, stk. 1, en videreførelse af den tidligere bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5. Den tidligere gældende bestemmelse i § 105, stk. 5, jf. stk. 1, indeholdt formuleringen "hvis ikke andet fremgår af omstændighederne". Denne formulering kan føres tilbage til § 105 i forsikringsaftaleloven af 1930 (lov nr. 129 af 15. april 1930). Loven

byggede i vidt omfang på et lovudkast fra 1925 udarbejdet af en kommission nedsat ved kgl. resolution af 6. februar 1919. Af kommissionens bemærkninger til lovudkastets § 105 fremgår bl.a.:

”Det er af største praktiske Betydning, at Reglerne for Udbetalingen af Forsikringssummen er saa klare og utvivlsomme som muligt. Det ligger først og fremmest i Selskabernes Haand at søge dette Resultat opnaaet. Men man har ment at kunne lette Selskaberne dette Arbejde og at fjerne mulige Tvivl om visse Udtryks retlige Betydning ved at opstille de foreslaaede Fortolkningsregler. Idet disse formentlig iøvrigt ikke tiltrænger nærmere Begrundelse, skal blot bemærkes følgende:

Man har ikke fundet Anledning til at optage en Regel, svarende til de 3 andre teksters 4de Stk. [i de svenske, norske og finske lovudkast], for det Tilfælde, at Forsikringstageren har indsat ”Ægtefælle og Børn” som begunstigede. En saadan Indsættelse uden Tilføjelse af nogen Delingsnorm er nemlig i sig selv uklar og uheldig, og enhver Fortolkningsregel vil derfor faa Vilkaarlighedens Præg. Den i de andre Tekster foreslaaede Regel vil saaledes næppe altid stemme med Forsikringstagerens Vilje ...”

Ved lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold mv. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter (pensionsopsparingsloven) blev der som § 5 indsat en bestemmelse svarende til den tidligere § 105 i forsikringsaftaleloven. Af lovforslagets almindelige bemærkninger (Folketingstidende 1995-96, tillæg A, lovforslag nr. L 163 af 17. januar 1996, s. 3325) fremgår bl.a.:

”3.7. Fortolkning af begunstigelsesklausuler.

Det er af stor praktisk betydning, at begunstigelsesklausuler udformes så klare og utvivlsomme som muligt. For at fjerne mulig tvivl om visse udtryks retlige betydning, er der i forsikringsaftaleloven fastsat en formodningsregel om, hvorledes man skal fortolke nogle standardiserede begunstigelsesklausuler, som jævnligt benyttes. Disse fortolkningsregler slår kun igennem, hvor ikke andet fremgår af omstændighederne, ligesom der skal være tale om tilfælde, hvor der skal ske udbetaling af forsikringssummen i anledning af forsikringstagerens død. Formodningsreglen i forslaget § 5 svarer til ordlyden af formodningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105. Det forudsættes, at bestemmelsen vil blive anvendt på samme måde i denne lov, idet pengeinstitutterne typisk også anvender standardiserede begunstigelsesklausuler.

Udtrykket ”hvis ikke andet fremgår af omstændighederne” tager sigte på såvel omstændigheder, der forelå, da kapital- eller rateopsparingen

blev oprettet, og indsættelsen af den begunstigede skete, som på efterfølgende omstændigheder. Det betyder i praksis, at hvis pensionsopspareren f.eks. på det tidspunkt, da pensionen blev oprettet, og begunstigelsen af to børn skete, havde et godt forhold til begge børn, men på det tidspunkt, hvor pensionsopspareren afgår ved døden, helt har afbrudt forbindelsen med det ene barn, kan denne efterfølgende omstændighed eventuelt medvirke til, at begunstigelsesklausulen "børn", jf. lovforslagets § 5, stk. 3, fortolkes som kun omfattende det ene barn."

Ved den førømtalte lov nr. 516 af 6. juni 2007 blev der i pensionsopsparingsloven indsat § 5 a og § 5 b svarende til de nugældende § 105 a og § 105 b i forsikringsaftaleloven.

Anbringender

A har anført navnlig, at det af omstændighederne i sagen fremgår, at formodningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105 a, stk. 1, skal fraviges, således at alene hun skal betragtes som "nærmeste pårørende". Forsikringsudbetalingerne varetager ikke i forhold til sagens parter et forsørgelsesmæssigt formål, og kravet til karakteren af holdepunkter for at fravige formodningsreglen i § 105 a, stk. 1, er derfor lempet, jf. UfR 2007.2815 H.

Det fremgår af litteraturen, at der ved fortolkningen af begunstigelsesklausulen "nærmeste pårørende" skal lægges vægt på, hvad der må antages at have været forsikringstagerens vilje, og at der skal tages udgangspunkt i, hvem han må have opfattet som sine nærmeste pårørende. C betragtede ikke B som sin nærmeste pårørende, idet han ikke betragtede ham som sin far. Af forklaringerne fremgår, at C betragtede E som sin far, velvidende at E ikke var hans biologiske far.

De to forsikringer, der blev oprettet som led i obligatoriske gruppelevsordninger, blev ikke tegnet af C på eget initiativ med henblik på at sikre sine efterladte. Han søgte derfor næppe i forbindelse med forsikringernes oprettelse særlig information om betydningen af begunstigelsesklausulen "nærmeste pårørende". Hvis nogen i forbindelse med tegningen af forsikringerne havde forklaret ham, at halvdelen ville gå til B, ville han have tilkendegivet, at dette ikke var hans ønske. Cs død kom pludseligt og uden forudgående sygdom, hvorfor han heller ikke af den grund havde haft anledning til at interessere sig for sine livsforsikringer og betydningen af begunstigelsesklausulen.

Af forklaringerne fremgår, at kontakten mellem C og B alene bestod i samvær ca. 10 gange i perioden fra januar 1987 til sommeren 1988, deltagelse ved én julefrokost i 2001 hos fasteren, H, og deltagelse i farmorens begravelse i 2007. Cs kontakt til Bs familie bestod alene i tre besøg hos farmoren i december 2001, deltagelse ved den nævnte julefrokost i 2001 og lidt brevveksling med

halvsøsteren. Hs forklaring om, at C herudover som ca. 10-12-årig var med i hendes sommerhus, og at C nogle gange ringede til hende, må tilsidesættes, da forklaringen ikke stemmer overens med de øvrige forklaringer i sagen. Der var altså alene i stærkt begrænset omfang kontakt mellem C og B og dele af dennes familie, og i perioden fra 1988 til 2001 (13 år) og igen i perioden fra 2007 til Cs død i 2016 (9 år) var der ingen kontakt overhovedet. Kontakten har været så begrænset, at der også uden viljestilkendegivelse fra C foreligger omstændigheder, der samlet set indebærer, at formodningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105 a, stk. 1, skal fraviges, således at B ikke anses for nærmeste pårørende.

B har anført navnlig, at C ved sin død ikke efterlod sig ægtefælle, samlever eller børn. Efter formodningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105 a, stk. 1, jf. arvelovens § 2, er "nærmeste pårørende" således Cs arvinger, hvilket vil sige forældrene. Han er i sin egenskab af biologisk far til C nærmeste pårørende og dermed berettiget til at modtage sin andel af forsikringsudbetalingerne.

Der foreligger ikke omstændigheder, der giver anledning til med den fornødne sikkerhed at fravige udgangspunktet om, at han er nærmeste pårørende. A har bevisbyrden for, at der er tilstrækkeligt klare holdepunkter for at fravige udgangspunktet, og denne bevisbyrde er ikke løftet.

Cs tegning af forsikringerne er udtryk for en positiv viljeserklæring om, at forsikringssummerne skal tilfalde nærmeste pårørende, herunder ham. Der foreligger ikke noget skriftligt bevis eller anden entydig viljestilkendegivelse om, at C ønskede at fravige formodningsreglen. Der findes hverken et testamente, brev, mail, sms eller anden viljeserklæring, der kan danne grundlag for en udfyldende fortolkning af Cs ønsker. C kunne have oprettet et testamente eller ændret begunstigelsesklausulen i forsikringerne, men undlod at gøre dette. Der er derfor ikke grundlag for at fravige det klare udgangspunkt om, at han som far er nærmeste pårørende.

Denne sag er ikke sammenlignelig med UfR 2007.2815 H, hvor Højesteret fravigte den almindelige rangorden, idet den afdøde søn i denne sag var født udenfor ægteskabet, kontakten mellem forældrene var bragt til ophør, inden afdøde blev født, og afdøde ikke havde haft nogen kontakt overhovedet med faren. Omstændighederne i den foreliggende sag er anderledes, idet C blev født i ægteskab, levede sammen med forældrene i starten af sin opvækst og havde kontakt med sin far og dennes gren af familien efter skilsmissen. Også af den grund er der ikke sikre holdepunkter for at se bort fra ham som nærmeste pårørende.

Højesterets begrundelse og resultat

C, der var søn af A og B, afgik ved døden den 4. juli 2016, da han var 31 år. Ved hans død kom en kundeforholdsforsikring i Jutlander Bank på 242.288,48 kr. og en gruppelivsforsikring i Industriens Pension på 654.322,05 kr. til udbetaling i henhold til policer, hvorefter forsikringssummerne tilkom "nærmeste pårørende". Forsikringssummerne skal derfor udbetales til Cs "nærmeste pårørende", jf. forsikringsaftalelovens § 105 a, stk. 1. Ifølge denne bestemmelse anses, medmindre andet fremgår af omstændighederne, som nærmeste pårørende forsikringstagerens ægtefælle, en samlever, der opfylder kravene i § 105 a, stk. 2, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge. C efterlod sig hverken ægtefælle, samlever eller børn og havde ikke oprettet testamente, og hans arvinger er efter arvelovens § 2, stk. 1, hans forældre, der arver hver en halvdel.

Denne sag angår, om forsikringssummerne skal udbetales med halvdelen til hver af hans forældre, eller om "andet fremgår af omstændighederne" jf. forsikringsaftalelovens § 105 a, stk. 1, således at kun hans mor skal anses som "nærmeste pårørende" og have udbetalt hele beløbet.

Bestemmelsen i § 105 a blev indsat i forsikringsaftaleloven ved lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af bl.a. forsikringsaftaleloven og afløste bestemmelsen i forsikringsaftalelovens § 105. Af stk. 1 og stk. 5 i denne tidligere bestemmelse fulgte også, at forsikringstagerens arvinger i en situation som den foreliggende ville være at anse som "nærmeste pårørende", hvis ikke "andet fremgår af omstændighederne".

Som anført i Højesterets dom af 22. august 2007 (UfR 2007.2815) vedrørende den dagældende bestemmelse i forsikringsaftalelovens § 105 skal der – under hensyn til det forsørgelsesmæssige formål, som begunstigelsesindsættelse i almindelighed må anses at tjene – foreligge sikre holdepunkter for at fravige formodningsreglen om, hvem der er afdødes nærmeste pårørende, med den følge, at udbetaling sker til afdødes voksne børn frem for til afdødes ægtefælle, jf. Højesterets dom af 26. august 1986 (UfR 1986.758) eller til afdødes forældre frem for til afdødes børn, jf. Højesterets dom af 3. april 1998 (UfR 1998.799).

Dommen af 22. august 2007 angik en afdød 24-årig, der – til forskel fra forsikringstagerne i de nævnte tidligere domme – afgik ved døden uden at efterlade sig ægtefælle eller børn, og hvor hans forældre derfor var arvinger. Henset til, at afdøde var født uden for ægteskab af forældre, hvis kontakt var ophørt, inden han blev født, at han var opvokset hos sin mor, og at han ikke havde haft nogen kontakt overhovedet med faderen, fandt Højesteret, at der – også uden viljestilkendegivelse – forelå omstændigheder, som indebar, at faderen ikke kunne anses som nærmeste pårørende.

Cs forældre, A og B, indgik ægteskab i 1984, og C blev født den 8. april 1985. Forældrene blev separeret i september 1986, hvor de aftalte fælles forældremyndighed, og skilt i oktober 1987, hvor forældremyndigheden blev tillagt A alene. B havde efter det oplyste samvær med C frem til, C var 3 år i 1988. Det må lægges til grund, at der herefter og frem til farmoderens begravelse i 2007 var en vis om end begrænset kontakt mellem C og hans far hovedsageligt ved familiearrangementer i faderens familie.

Under disse omstændigheder tiltræder Højesteret, at der ikke har været et sådant fravær af kontakt mellem C og hans far, at dette i sig selv uden en viljestilkendegivelse fra C giver grundlag for at fravige formodningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105 a, stk. 1, jf. arvelovens § 2, hvorefter begge forældre skal anses som "nærmeste pårørende". Forsikringssummerne skal derfor udbetales til Cs forældre med halvdelen til hver.

Højesteret stadfæster herefter dommen.

THI KENDES FOR RET:

Landsrettens dom stadfæstes.

I sagsomkostninger for Højesteret skal statskassen betale 50.000 kr. til B.

De idømte sagsomkostningsbeløb skal betales inden 14 dage efter denne højesteretsdoms afsigelse og forrentes efter rentelovens § 8 a.